

Образложење теме докторске дисертације са релевантном литературом (Прилог 1)

Интеграција визуелних уметности и других образовних области у првом циклусу основног образовања и васпитања

Научна област: Методика наставе ликовне културе

Намера истраживања јесте систематичније сагледавање интеграције визуелних уметности и других образовних области у првом циклусу основног образовања и васпитања у Србији. Ово се настоји постићи кроз концептуално повезивање међународних теоријских оквира интеграције визуелних уметности и других образовних области са специфичностима домаћег образовног контекста. Теоријска вредност рада заснива се на позиционирању визуелних уметности као научно утемељеног и мултидимензионалног процеса. Тиме се тежи афирмацији пуног потенцијала интеграције визуелних уметности и других образовних области у развијању когнитивних, афективних и социокултурних компетенција ученика у нашем образовном систему. Истраживање настоји да допринесе разумевању могућности за равноправнију интеграцију визуелних уметности и других образовних области у првом циклусу основног образовања и васпитања, која би се снажније ослањала на потенцијале визуелних уметности у тумачењу појава у савременом дигиталном и медијском окружењу. Овакав приступ стоји насупрот често заступљеној редукованој интеграцији визуелних уметности и других образовних области у разредној настави у Србији, у којој превладавају корелацијски и подређени стил, при чему се визуелне уметности користе више као декоративни или илустративни елемент него као равноправна и функционална област (Bresler, 1995; Lajevic, 2013; Олајош, 2016; Catterall, 2009). Овај феномен отвара питање о узроцима и условима који ограничавају дубоку и аутентичну интеграцију визуелних уметности и других образовних области¹.

¹ У раду се користи назив *визуелне уметности* како би се нагласила природа ове области као свеобухватног система визуелне културе. Овај појам концептуално надилази оквири наставног предмета Ликовна култура и његове званично дефинисане програмске садржаје. Слично томе, израз *друге образовне области* указује на потенцијал наставних предмета у разредној настави, попут Музичке културе, Света око нас, Природе и друштва, Српског језика и Математике, да превазиђу своје дисциплинске границе. Иако се ови термини (*визуелне уметности* и *друге образовне области*) доследно користе у теоријској

У оквиру овог истраживања, визуелне уметности се не сагледавају искључиво кроз традиционалне медије ликовног изражавања, већ као свеобухватан систем који обухвата целокупну сферу визуелне културе (Хаџи Јованчић, 2012). Овакав инклузиван приступ подразумева прожимање различитих појавних облика визуелног, који се крећу од цртања, сликања, вајања и графике, преко архитектуре, костимографије и уметничких заната попут ткања и грнчарства, па све до савремених медија који укључују филм и дигиталну уметност (Хаџи Јованчић, 2009, 2012). Овако постављен оквир омогућава да визуелне уметности у образовању представљају значајан простор за развијање критичког мишљења и свести о језику слика, чиме се превазилазе оквири самог мануелног рада (Freedman, 2003; Хаџи Јованчић, 2012). Кроз овај специфичан начин сазнања, ученици дају смисао сопственом искуству и развијају облике визуелног мишљења који су повезани са њиховим когнитивним и социокултурним развојем (Eisner, 2002; Efland, 2002). На тај начин, визуелна писменост се препознаје као релевантна компетенција за тумачење порука у дигиталном и медијском окружењу, чиме се визуелне уметности позиционирају упоредо са другим дисциплинама у истраживању сложених појава (Dondis, 1973; Павловић, 2015).

Основни проблем овог истраживања је уочена недоследност између теоријских принципа интеграције визуелних уметности и других образовних области и њене примене у разредној настави у Србији, као и повезаност фактора и стила, начина и нивоа интеграције визуелних уметности и других образовних области (Vygotsky, 1978; Gardner, 1999; Eisner, 2002; Piaget, 1952). Постављају се питања: Који начини, нивои, стилови и модели интеграције визуелних уметности и других образовних области се најчешће примењују у настави првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији? Каква је повезаност интерних фактора учитеља (компетенције, ставови учитеља о значају, могућностима и изазовима интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, самоперцепција учитеља и улога иницијалног образовања учитеља) и екстерних услова (курикуларна и институционална подршка, ресурси, време) са квалитетом и дубином интеграције визуелних уметности и других образовних области? Каква је усклађеност између планиране и реализоване интеграције визуелних уметности и других образовних области?

анализи, у самом истраживању они су прилагођени званичној терминологији наставне праксе (*Ликовна култура* и *други наставни предмети*) ради концептуалне јасноће код испитаника, о чему ће бити више речи у методолошком делу рада.

Идеја истраживања заснована је на позицији да интеграција визуелних уметности и других образовних области није само методичко питање, већ научно утемељен и мултидимензионалан процес који укључује когнитивни, афективни и социокултурни развој ученика (Beane, 1997; Efland, 2002; Lowenfeld & Brittain, 1987). Полази се од претпоставке да је квалитетна, суштинска интеграција визуелних уметности и других образовних области повезана са узајамним деловањем интерних и екстерних фактора. При томе се суштинска интеграција визуелних уметности и других образовних области огледа кроз примену равноправних и трансдисциплинарних модела.

Структура рада прати логичан ток од теоријског ка емпиријском делу. Прво се приказују корени интеграције, њени значајни аспекти, начини, нивои, стилови и модели примене, као и посебна улога визуелних уметности (Beane, 1995; Bruner, 1960; Vygotsky, 1978; Dewey, 1902, 1938; Drake, 1993; Jacobs, 1989; Kilpatrick, 1918; Piaget, 1952, 1978; Rousseau, 1762; Froebel, 1887; Herbart, 1895; Comenius, 1657). Потом се описује повезаност фактора са интеграцијом визуелних уметности и других образовних области, са посебним освртом на интерне и екстерне факторе (Vetere III, 2016; Darling-Hammond, Hyler & Gardner, 2017; Pool, Dittrich & Pool, 2011; Robinson, 2012; Russell Bowie, 2012; Smilan & Miraglia, 2009).

Спроводи се комбиновано истраживање, уз квантитативне и квалитативне методе, са циљем да се емпиријски утврде начини, нивои, стилови и модели интеграције визуелних уметности и других образовних области у првом циклусу основног образовања и васпитања у Србији, идентификује повезаност интерних и екстерних фактора са квалитетом интеграције визуелних уметности и других образовних области, као и да се утврди степен усклађености планиране и реализоване интеграције визуелних уметности и других образовних области. Очекује се да резултати пруже дубински увид у актуелну праксу интеграције визуелних уметности и других образовних области у разредној настави у Србији, идентификују значајне факторе за унапређење наставне праксе, као и да укажу на методичке изазове у постојећем курикулуму и систему стручног усавршавања учитеља у овој области, чиме би се створили научни услови за адекватнију контекстуализацију саме интеграције визуелних уметности и других образовних области у непосредној настави првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији.

Методолошки оквир истраживања

1. Предмет истраживања

Предмет истраживања јесте интеграција визуелних уметности и других образовних области у настави првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији. У раду се овај феномен сагледава кроз начине, нивое и стилове интеграције, као и кроз наставне моделе у којима се интеграција визуелних уметности и других образовних области остварује у наставној пракси у Србији. Анализом су обухваћени како интерни фактори учитеља (компетенције, ставови учитеља о значају, могућностима и изазовима интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, самоперцепција учитеља и улога иницијалног образовања учитеља) и екстерни фактори (курикуларна и институционална подршка, ресурси и време), тако и однос између планираних интегративних намера учитеља и њихове непосредне реализације у настави.

2. Проблем истраживања

Иако истраживања указују на значај равноправне и дубље интеграције визуелних уметности и других образовних области у настави (Al-Amri, 2011; Awad, 2021; Asiimwe Kyomugisha, 2024; Bresler, 1995; Marshall, 2006), у наставној пракси првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији, недовољно је разјашњено који начини интеграције (корелацијски, тематски, пројектни), који нивои интеграције (мултидисциплинарни, интердисциплинарни, трансдисциплинарни), који стилови интеграције (подређени и равноправни), као и који наставни модели интегративне наставе (корелацијска настава, тематска настава и пројектна настава) се најчешће примењују у интеграцији визуелних уметности и других образовних области. Такође, у домаћем образовном контексту, недовољно је истражено на који начин интерни фактори учитеља (укључујући улогу иницијалног образовања учитеља) и екстерни услови обликују избор наставних модела, квалитет и дубину интеграције, те у којој мери постоји усклађеност између планиране и реализоване интеграције визуелних уметности и других образовних области у наставној пракси првог циклуса основног образовања и васпитања.

Проблем се односи на питање: Који начини, нивои, стилови и наставни модели интеграције визуелних уметности и других образовних области се најчешће примењују у првом циклусу основног образовања и васпитања у Србији, каква је повезаност

интерних и екстерних фактора са избором, квалитетом и дубином те интеграције, те каква је усклађеност њеног планирања и реализације?

3. Циљ истраживања

Циљ истраживања је емпиријски утврдити у којој мери и на који начин се у настави првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији остварује интеграција визуелних уметности и других образовних области, кроз анализу начина, нивоа, стилова и наставних модела интеграције, испитивање повезаности интерних фактора учитеља и екстерних услова са квалитетом и дубином те интеграције, као и испитивање усклађености планиране и реализоване интеграције визуелних уметности и других образовних области, применом микс-методског приступа, који обухвата квантитативно анкетно истраживање, након чега следи квалитативна анализа наставних припрема, посматрање наставе и индивидуални интервјуи са учитељима.

4. Задаци истраживања и хипотезе

1. Задатак: Емпиријски утврдити који начини (корелацијски, тематски, пројектни), стилови (подређени и равноправни) и наставни модели (корелацијска, тематска и пројектна настава) су најчешће заступљени у интегрисаној настави визуелних уметности и других образовних области у разредној настави у Србији.
 - ☐ Хипотеза 1: У настави првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији, најчешће су заступљени корелацијски начини и корелацијски наставни модели, уз најзаступљенији подређени стил интеграције визуелних уметности и других образовних области.
2. Задатак: Испитати који нивои (мултидисциплинарни, интердисциплинарни, трансдисциплинарни) интеграције визуелних уметности и других образовних области се најчешће остварују у наставној пракси првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији.
 - ☐ Хипотеза 2: Интеграција визуелних уметности и других образовних области у наставној пракси првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији, најчешће се остварује на мултидисциплинарном нивоу, док су интердисциплинарни и трансдисциплинарни нивои ређе заступљени.
3. Задатак: Анализирати повезаност интерних фактора учитеља (компетенције, ставови учитеља о значају, могућностима и изазовима интеграције Ликовне

културе и других наставних предмета, самоперцепција учитеља и улога иницијалног образовања учитеља) са избором начина, нивоа, стила и наставних модела интеграције визуелних уметности и других образовних области у Србији.

- ☐ Хипотеза 3: Учитељи са вишим нивоом методичких компетенција, позитивнијим ставовима о равноправности дисциплина, вишим нивоом самоперцепције и позитивним практичним искуствима током иницијалног образовања, чешће примењују равноправни стил, дубље нивое и сложеније наставне моделе интеграције визуелних уметности и других образовних области.
- 4. Задатак: Истражити повезаност екстерних фактора (курикуларна и институционална подршка, ресурси и време) са квалитетом, дубином и стилем интеграције визуелних уметности и других образовних области у разредној настави у Србији.
- ☐ Хипотеза 4: Повољни екстерни услови повезани су са квалитетнијом, дубљом и равноправнијом интеграцијом визуелних уметности и других образовних области у наставној пракси.
- 5. Задатак: Квалитативно испитати усклађеност између планиране интеграције визуелних уметности и других образовних области у наставним припремама и њене реализације у наставној пракси првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији.
- ☐ Хипотеза 5: Постоји разлика између планиране и реализоване интеграције визуелних уметности и других образовних области, при чему се планирани равноправни стил и дубљи нивои интеграције најчешће не остварују у потпуности у наставној пракси првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији.

5. Дизајн, метода, технике и инструменти истраживања

Истраживање интеграције визуелних уметности и других образовних области у настави првог циклуса основног образовања и васпитања у Србији, спроводи се микс-методским приступом, који обухвата квантитативну и квалитативну методу.

5.1 Дизајн истраживања

Приликом израде дизајна истраживања, појмови су прилагођени непосредном наставном окружењу. Иако се у теоријском оквиру, како је већ образложено, користе називи *визуелне уметности* и *друге образовне области*, у истраживачким

инструментима (анкетни упитник, протокол посматрања и протокол интервјуа) они су замењени терминима *Ликовна култура* и *други наставни предмети*. Овакво решење омогућава потпуну јасноћу код учитеља као испитаника и олакшава праћење наставе кроз званичну школску документацију (планове и дневнике). Тиме је избегнута терминолошка апстрактност, а испитаницима је омогућено да своје одговоре темеље на директном искуству из свакодневног рада.

Након прикупљања и примарне обраде података, у фази дискусије и теоријске интерпретације резултата, поново се уводи шира терминологија како би се добијени налази сагледали у ширем контексту савремених педагошких парадигми.

Истраживање се реализује кроз пет узастопних фаза:

1. Анкетирање учитеља (Квантитативна фаза): Примена анкетног упитника (Прилог 1) усмерена је на идентификацију учесталости интеграције Ликовне културе са другим наставним предметима, као и на препознавање водећих разлога за (не)спровођење оваквог рада. Ова фаза омогућава увид у опште карактеристике испитаника (дужина радног стажа у разредној настави, разред у којем тренутно реализују наставу и специфичност средине у којој се налази школа у којој раде), у најчешће заступљене начине и нивое интеграције Ликовне културе и других наставних предмета у пракси, као и прикупљање добровољних пријава за даље учешће у истраживању.
2. Формирање узорка: На основу прикупљених контаката из упитника, врши се избор учитеља који у својој пракси примењују различите начине интеграције Ликовне културе (од илустративног до пројектног нивоа). Са изабраним учитељима, договарају се термини за посматрање наставних часова.
3. Анализа наставних припрема: Ова фаза претходи непосредном посматрању наставе и обухвата детаљан увид у писану документацију учитеља. Циљ је анализа планираних активности и предвиђеног нивоа интеграције Ликовне културе са другим предметима.
4. Посматрање наставних часова (Квалитативна фаза): Обухвата непосредно присуство на часу и попуњавање протокола посматрања (Прилог 3). Усмерење је на реализацији планираног и анализи интеракције ученика на наставним часовима на којима се спроводи интеграција Ликовне културе и других наставних предмета.

5. Интервјуи са учитељима (Дубинска анализа): Након посматраног часа, спроводи се индивидуални полуструктурисани интервју (Прилог 4). Интервју је усмерен на рефлексију о реализованом часу и објашњење повезаности интерних фактора и екстерних услова са квалитетом и стилем интеграције Ликовне културе и других наставних предмета.

5.2 Методе истраживања

У оквиру квантитативне методе, примењена је техника анкетирања, којом су, путем анкетног упитника (Прилог 1), прикупљене опште карактеристике испитаника (дужина радног стажа у разредној настави, разред у којем тренутно реализују наставу и специфичност средине у којој се налази школа у којој раде), подаци о учесталости интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, начинима њене реализације у пракси, као и о најчешћим факторима који ограничавају учитеље у примени интеграције Ликовне културе и других наставних предмета.

У оквиру квалитативне методе примењена је метода анализе садржаја, која обухвата дубинску анализу писаних припрема за наставне часове које достављају учитељи, са циљем да се утврди планирани ниво и стил интеграције Ликовне културе са другим наставним предметима. Такође, примењене су технике посматрања и интервјуисања, односно непосредно, структурисано посматрање наставног часа уз коришћење протокола посматрања (Прилог 3), ради анализе усклађености планираних и реализованих активности и улоге Ликовне културе у наставном процесу, као и примена протокола интервјуа (Прилог 4) након посматраног реализованог часа, ради рефлексије учитеља о оствареним исходима, повезаности интерних и екстерних фактора са квалитетом интеграције Ликовне културе и других наставних предмета.

5.3 Технике и инструменти истраживања

Технике и инструменти:

1. Анкетирање: Примењује се анкетни упитник (Прилог 1) као инструмент за прикупљање општих карактеристика испитаника (дужина радног стажа у разредној настави, разред у којем тренутно реализују наставу и специфичност средине у којој се налази школа у којој раде) и података о учесталости и начинима интеграције Ликовне културе са другим наставним предметима. Инструмент је креиран да идентификује препреке у реализацији интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, препозна најчешће заступљене начине интеграције

Ликовне културе и других наставних предмета и прикупи сагласност испитаника за даље фазе истраживања.

2. Анализа садржаја педагошке документације: Примењује се кодна листа за анализу наставних припрема (Прилог 2). Овај инструмент служи за систематско кодирање писане документације учитеља, са усмерењем на планиране наставне методе, избор материјала и предвиђени ниво интеграције Ликовне културе и других наставних предмета.
3. Систематско посматрање: Користи се протокол посматрања наставног часа (Прилог 3). Инструмент је усмерен на праћење реализације часа у реалном времену, са посебним освртом на интеракцију ученика, равнотежу циљева Ликовне културе и других наставних предмета, као и на степен усклађености између планиране наставне припреме учитеља и реализације на посматраном наставном часу.
4. Интервјуисање: Користи се протокол интервјуа (Прилог 4). Овај инструмент омогућава дубинско истраживање интерних фактора учитеља и екстерних услова (ресурси, системска подршка) који обликују праксу интеграције Ликовне културе и других наставних предмета. Интервју је формулисан као рефлексивни разговор са учитељима и ослања се на претходно посматрани час, чиме се постиже квалитативна дубина података.

6. Узорак истраживања

Узорак истраживања је заснован на принципу добровољности и пригодности, а обухвата две групе испитаника:

1. Узорак за квантитативни део истраживања: Овај део истраживања усмерен је на планирани пригодни узорак од око 400 учитеља запослених у основним школама на територији Републике Србије. Дистрибуција анкетног упитника врши се електронским путем (путем Google Forms платформе). Како би се обезбедио што шири увид, тежња је да се анкета дистрибуира путем релевантних професионалних заједница практичара, које обухватају како званична струковна удружења из различитих региона (урбаних и руралних средина), тако и неформалне дигиталне мреже за професионалну размену учитеља. Овакав приступ омогућава обухватање популације испитаника са различитим профилима професионалног искуства. Коначан број испитаника је дефинисан бројем валидно попуњених упитника у предвиђеном року за прикупљање података.

2. Узорак за квалитативни део истраживања: Друга фаза истраживања спроводи се на самоизабраном подзорку учитеља. Овај део узорка формира се од оних испитаника који су добровољно оставили контакт податке изражавајући спремност за учешће у посматрању часа и интервјуу. На број учесника у овој фази утичу повратне информације (учитељи који наводе да реализују интеграцију Ликовне културе и других наставних предмета) и територијална доступност испитаника у моменту реализације истраживања. Минимални број испитаника којем се тежи јесте 20 (двадесет), док ће се максимални број одредити применом принципа сатурације. Прикупљање података путем посматрања и интервјуа ће бити обустављено у тренутку када се уочи изостанак нових квалитативних података који би значајније изменили или допунили већ идентификоване обрасце.

7. Варијабле истраживања

Независне варијабле јесу: интерни фактори учитеља (компетенције, ставови учитеља о значају, могућностима и изазовима интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, самоперцепција учитеља и улога иницијалног образовања учитеља) и екстерни услови (курикуларна и институционална подршка, ресурси и време).

Зависне варијабле су следеће: стил, ниво, начин и модел интеграције Ликовне културе и других наставних предмета.

8. Поступак истраживања

Истраживање се спроводи у неколико међусобно повезаних фаза. Оваква структура омогућава свеобухватно сагледавање праксе интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, као и фактора који обликују примену интеграције Ликовне културе и других наставних предмета у првом циклусу основног образовања и васпитања у Србији.

- Фаза I – Прикупљање података путем анкете: Анкетни упитник (Прилог 1), дистрибуира се електронским путем (путем Google Forms платформе) учитељима на територији Републике Србије. Циљ ове фазе је прикупљање општих података, података о учесталости и начинима интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, препознавање препрека у раду, као и идентификовање учитеља који су спремни да добровољно учествују у наредним фазама истраживања.

- Фаза II – Формирање узорка за дубинску анализу: На основу прикупљених добровољних пријава и контакт података из анкете, успоставља се комуникација са учитељима ради договора о терминима посматрања наставних часова. Ова фаза претходи непосредном раду на терену и служи за усклађивање истраживачких активности са реалним наставним планом и програмом школа.
- Фаза III – Анализа наставних припрема: За сваки планирани час, учитељ доставља своју писану припрему која се анализира пре саме реализације наставе. Путем инструмента за анализу педагошке документације (Прилог 2), утврђују се планирани циљеви, исходи и модел интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, што служи као база за касније поређење са праксом.
- Фаза IV – Посматрање наставног часа: Током реализовања часа на ком се спроводи интеграција Ликовне културе и других наставних предмета, врши се непосредно, структурисано посматрање и попуњавање протокола посматрања наставног часа (Прилог 3). Усмерење је на праћењу усклађености између анализираних припрема и наставне ситуације, са посебним освртом на ангажовање ученика и улогу Ликовне културе.
- Фаза V – Реализација полуструктурисаног интервјуа: Непосредно након завршеног часа, са учитељем се обавља разговор на основу протокола интервјуа (Прилог 4). Овај интервју омогућава учитељу да образложи своје педагошке одлуке и интерпретира изазове када је у питању интеграција Ликовне културе и других наставних предмета.

9. Обрада података

У складу са комбинованим истраживачким приступом, прикупљени подаци се обрађују коришћењем квантитативних и квалитативних техника анализе:

- Обрада квантитативних података: За податке прикупљене путем анкетног упитника (Прилог 1), примењује се дескриптивна статистика. Дистрибуција фреквенција и проценти користе се за приказ општих карактеристика узорка (категорије радног стажа учитеља, разред у којем реализују наставу, средина), добијање увидне слике о учесталости и начинима интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, као и за анализу разлога због којих одређени број учитеља у својој пракси не спроводи интеграцију Ликовне културе и других наставних предмета. Аритметичка средина и стандардна девијација примењују се

на скали временске учесталости интеграције Ликовне културе и других наставних предмета, ради утврђивања просечног интензитета којим учитељи практикују овако организовану наставу и испитивања хомогености њихових одговора. За испитивање повезаности између независних варијабли (интерни фактори и екстерни услови) и зависних варијабли (ниво, начин и модел интеграције) примењује се инференцијална статистика. У оквиру ње, користи се Хи-квадрат тест за утврђивање значајности повезаности између варијабли, корелациона анализа за испитивање јачине те повезаности, као и регресиона анализа ради утврђивања предиктивног утицаја независних варијабли на квалитет интеграције Ликовне културе и других наставних предмета.

- Обрада квалитативних података: Подаци добијени кроз анализу наставних припрема, структурисано посматрање наставе и полуструктурисане интервјуе, анализирају се путем тематског кодирања и квалитативне анализе садржаја. Овај поступак омогућава дубинску интерпретацију прикупљених материјала и триангулацију података, односно упоређивање онога што је планирано у припреми, реализовано на часу и исказано у интервјуу.

Списак релевантне литературе

Alexander, R. (2008). *Towards dialogic teaching: Rethinking classroom talk* (4th ed.). New York: Dialogos.

Alter, F., Hays, T., & O'Hara, R. (2009). Creative Arts Teaching and Practice: Critical Reflections of Primary School Teachers in Australia. *International Journal of Education & the Arts*, 10, 1–21.

Al-Amri, M. (2011). Multidiscipline-Based Art Education Model: A possible way for improving the quality of teaching Art. *The International Journal of the Arts in Society*, 6 (4), 77–92.

Alghafri, A. S. R., & Hairul Nizam, B. I. (2014). The Effects of Integrating Creative and Critical Thinking on Schools Students' Thinking. *International Journal of Social Science and Humanity*, 4 (6), 518–525.

Арсенијевић, М. (2018). *Методика наставе ликовне културе. I део*. Јагодина: Педагошки факултет у Јагодини.

Awad, N. (2021). Exploring STEM integration: assessing the effectiveness of an interdisciplinary informal program in fostering students' performance and inspiration. *Research in Science and Technological Education*, 41 (3), 1–25. https://doi.org/10.1080/02635143.2021.1931832?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26medium%3Darticle

Asiimwe Kyomugisha T. (2024). The Impact of Art-Based Learning on Curriculum Enhancement. *NEWPORT INTERNATIONAL JOURNAL OF CURRENT ISSUES IN ARTS AND MANAGEMENT*, 5 (3), 26–30. <https://doi.org/10.59298/NIJCIAM/2024/5.3.26300>

Bruner, J. S. (1960). *The Process of Education*. MA: Harvard University Press

Beane, J. A. (1995). Curriculum Integration and the Disciplines of Knowledge. *Phi Delta Kappan*, 76 (8), 616–622.

Beane, J. A. (1997). *Curriculum Integration: Designing the Core of Democratic Education*. New York: Teachers College Press.

Badley, K. R. (1986). *Integration and the integration of faith and learning*. Vancouver: University of British Columbia.

Barrett, T. (1988). A comparison of the goals of studio professors conducting critiques and art education goals for art criticism. *Studies in Art Education*, 30 (1), 22–27.

Bresler, L. (1995). The Subservient, CoEqual, Affective, and Social Integration Styles and their Implications for the Arts. *Art Education Policy Review*, 96 (5), 31–37. <http://dx.doi.org/10.1080/10632913.1995.9934564>

Burton, J. M., Horowitz, R. & Abeles, H. (2000). Learning in and Through the Arts: The Question of Transfer. *Studies in Art Education*, 41 (3), 228–257. <http://dx.doi.org/10.2307/1320379>

Ballengee-Morris, C., & Stuhr, P. L. (2001). Multicultural Art and Visual Cultural Education in a Changing World. *Art Education*, 54 (4), 6–13. <https://doi.org/10.2307/3193897>

Burnafor, G., Aprill, A., & Weiss, C. (2001). *Renaissance in the classroom: Arts integration and meaningful learning*. NY: Lawrence Erlbaum.

Brewer, J. (2002). *Curriculum integration and its effect on student outcomes*. SC: National Dropout Prevention Center at Clemson University.

Boix Mansilla, V. (2005). Assessing Student Work at Disciplinary Crossroads. *Change: The Magazine of Higher Learning*. 37 (1), 14–21. <https://doi.org/10.3200/CHNG.37.1.14-21>

Burnafor, G., Brown, S., Doherty, J. & McLaughlin, H. J. (2007). *Arts integration frameworks, research and practice: A literature review*. Washington, DC: Arts Education Partnership.

Bequette, J. W., & Bequette, M. B. (2012). A place for art and design education in the STEM conversation. *Art Education*, 65 (2), 40–47. <https://doi.org/10.1080/00043125.2012.11519167>

Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2014). Classroom contexts for creativity. *High Ability Studies*, 25 (1), 53–69. <https://doi.org/10.1080/13598139.2014.905247>

Bowen, D. H., & Kisida, B. (2019). Investigating causal effects of arts education experiences: Experimental evidence from Houston's Arts Access Initiative. *Houston Education Research Consortium*, 7 (4), 1–28.

Бикић, С. (2024). Учење путем визуелних уметности у разредној настави кроз интеграцију садржаја. *Норма*, 29 (2), 147–166. <https://doi.org/10.5937/norma29-52181>

Бикић, С. (2025). Ставови учитеља о интегрисаној настави на темељу визуелних уметности као предуслов развоја ученика за 21. век. *Норма*, 30 (2), 121–136. <https://doi.org/10.5937/norma30-52809>

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. MA: Harvard University Press.

Vars, G. F. (2001). Can Curriculum Integration Survive in an Era of High-Stakes Testing? *Middle School Journal*, 33(2), 7–17. https://doi.org/10.1080/00940771.2001.11494658?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle

Vetere III, M. J. (2016). *Arts integration: Establishing teacher candidates' self-efficacy when engaging with the arts*. (Doctoral Dissertation). Normal, IL: Illinois State University.

Вечански, В., Благданић, С. и Павловић, М. (2019). Визуелне уметности и наука – могућности и ограничења њиховог интегрисања у првом циклусу основног образовања и васпитања. *Иновације у настави*, 32 (4), 32–43. <https://doi.org/10.5937/inovacije1904032V>

Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York, NY: Basic Books.

Giroux, H. (1988). *Teachers as intellectuals: Toward a critical pedagogy of learning*. Granby, MA: Bergin & Garvey Publishers

Gardner, H. (1989). Zero-based arts education: An introduction to ARTS PROPEL. *Studies in Art Education*, 30 (2), 71–83.

Gardner, H. (1999). *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York: Basic Books.

Graham, M. A. (2007). Art, Ecology, and Art Education: Locating Art Education in a Critical Place-Based Pedagogy. *Studies in Art Education*, 48 (4), 375–391. <https://doi.org/10.2307/25475843>

Gullatt, Y. (2008). Curriculum Integration. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies*, 81 (4), 166–168.

Garvis, S. (2012). Exploring current arts practice in kindergartens and preparatory classrooms. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(4), 86–93.

Goldberg, M. R. (2017). *Arts integration: Teaching subject matter through the arts in multicultural settings* (5th ed.). New York: Routledge.

Glăveanu, V. P. (2020). A sociocultural theory of creativity: Bridging the social, the material, and the psychological. *Review of General Psychology*, 24 (4), 335–354. <https://doi.org/10.1177/1089268020961763>

Graham, M. A. (2020). Deconstructing the bright future of STEAM and design thinking. *Art Education*, 73 (3), 6–12. https://doi.org/10.1080/00043125.2020.1717820?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26medium%3Darticle

Dewey, J. (1902). *The child and the curriculum*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Collier Books.

Dondis, D. A. (1973). *A Primer of Visual Literacy*. Cambridge, MA: MIT Press.

De Bono, E. (1985). *Six thinking hats*. Boston, MA: Little, Brown and Company.

Drake, S. M. (1993). *Planning Integrated Curriculum: The Call to Adventure*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Damasio, A. (2000). *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*. New York, NY: Harcourt Brace.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). *Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions*. San Diego, CA: Academic Press.

Deasy, R. J. (2003). Don't Axe the Arts!. *National Association of Elementary School Principals*, 82 (3).

Drake, S. M., & Burns, R. C. (2004). *Meeting standards through integrated curriculum*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD). <http://dx.doi.org/10.46245/ijorer.v1i1.11>

Duncum, P. (2008). Holding Aesthetics and Ideology in Tension. *Studies in Art Education*, 49 (2), 122–135. <https://doi.org/10.2307/25475863>

Dhanapal, S., Kanapathy, R. & Mastan, J. (2014). A study to understand the role of visual arts in the teaching and learning of science. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 15 (2), 1–25.

Duma, A., & Silverstein, L. (2014). A View into a Decade of Arts Integration. *Journal for Learning through the Arts: A Research Journal on Arts Integration in Schools and Communities*, 10(1). <https://doi.org/10.21977/D910119197>

Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.

Dorđević, V. (2007). „Inovativni modeli nastave (Integrativna nastava, Projektna nastava i Interaktivna nastava)“. *Obrazovna tehnologija*, 4, 76–97.

Egan, K. (1997). *The educated mind: How cognitive tools shape our understanding*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Elias, M. J. (1997). *Promoting social and emotional learning*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. New Haven, CT: Yale University Press.

Efland, A. (2002). *Art and cognition, integrating the visual arts in the curriculum*. New York: Teachers College Press and the National Art Education Association.

Edwards, C., Gandini, L. & Forman, G. (2012). *The hundred languages of children: The Reggio Emilia experience in transformation (3rd ed.)*. CA: Prager Press.

Зуковић, С. и Јовановић, С. (2005). (Пре)оптерећеност ученика школским обавезама као значајно питање реформе система васпитања и образовања. *Педагошка стварност*, 3 (4), 305–315.

Ingram, D., & Riedel, E., (2003). *Arts for Academic Achievement: What does arts integration do for students?*. University of Minnesota: Center for Applied Research and Educational Improvement, College of Education and Human Development.

Inwood, H. J. (2013). Cultivating Artistic Approaches to Environmental Learning: Exploring Eco-Art Education in Elementary Classrooms. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 3 (2), 129–145.

Immordino-Yang, M. H., Darling-Hammond, L., & Kundrak, C. R. (2019). Nurturing nature: How brain development is inherently social and emotional, and what this means for education. *Educational Psychologist*, 54 (6), 1–20.
https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1633924?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle

Jacobs, H. H. (1989). *Interdisciplinary Curriculum: Design and Implementation*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD).

Jensen, E. (2001). *Arts with the Brain in Mind*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD).

Jewitt, C. (2008). *Multimodality and Literacy in School Classrooms*. London: Routledge. <https://doi.org/10.3102/0091732X07310586>

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). *An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning*. Minneapolis, MN: University of Minnesota.

Јовановић, М. (2016). *Утицај интегративне наставе на постигнућа ученика у настави природе и друштва у дијаспори*. (Докторска дисертација). Врање: Педагошки факултет.

Janković, N. i Večanski, V. (2020). Educating pre-service teachers for integrated English language and Art activities with young learners. *The teaching and learning process*

organization. Belgrade: Teacher Education Faculty and Nowy Sacz: State University of Applied Sciences, 170–190.

Jovanov, M. (2025). Osposobljenost polaznika inicijalnog obrazovanja učitelja za integraciju vizuelnih umetnosti u nastavi, *Pedagoška stvarnost*, 71 (2), 181–191. <https://doi.org/10.19090/ps.2025.2.181-191>

Kilpatrick, W. H. (1918). The project method. *Teachers College Record*, 19 (4), 319–335.

Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. London: Arnold Publishers.

Klein, J. T. (2006). A platform for a shared discourse of interdisciplinary education. *Journal of Social Science Education*, 5 (2), 10–18. <https://doi.org/10.4119/UNIBI/jsse-v5-i4-1026>

Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge.

Kirkwood, A., & Price, L. (2013). Technology-enhanced learning and teaching in higher education: what is ‘enhanced’ and how do we know? A critical literature review. *Learning, Media and Technology*, 39 (1), 6–36. <https://doi.org/10.1080/17439884.2013.770404>

Kalantzis, M., & Cope, B. (2020). *Learning and the new media: Multimodality and creativity in digital environments*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kallio-Tavin, M. (2020). Art Education Beyond Anthropocentrism: The Question of Nonhuman Animals in Contemporary Art and Its Education. *Studies in Art Education*, 61 (4), 298–311. <https://doi.org/10.1080/00393541.2020.1820832>

Lanier, V. (1983). *The Visual Arts and the Elementary Child*. New York: Teachers College, Columbia University.

Lowenfeld, V. & Brittain, W. L. (1987). *Creative and Mental Growth (8th ed.)*. New York: Macmillan Publishing Company.

Lake, K. (1994). *Integrated curriculum, School improvement research series*. Portland: Northwest Regional Educational Laboratory.

Louis, K., Anderson, A. & Riedel, E. (2003). *Implementing Arts for Academic Achievement: The Impact of Mental Models, Professional Community and Interdisciplinary Teaming*. Minnesota: Center for Applied Research and Educational Improvement (CAREI), University of Minnesota.

Lucas, B., Claxton, G. & Spencer, E. M. (2012). *Making It: Studio teaching and its impact on teachers and learners*. Winchester: University of Winchester.

Lajevic, L. (2013). Arts Integration: What is Really Happening in the Elementary Classroom?. *Journal for Learning through the Arts*, 9(1). <http://dx.doi.org/10.21977/D99112615>

Lambert, J. (2013). *Digital Storytelling: Capturing Lives, Creating Community*. New York: Routledge.

Long, B.M. (2014). *Arts Integration: Models and Methods in Elementary Art Education*. Thesis, Georgia State University.

Leung, S., Wu, J. & Li, H. (2023). Explaining Kindergarten Teachers' Beliefs and Practices regarding Early Visual Arts Education: A Perspective from the Theory of Planned Behavior. *Infancia y Aprendizaje*, 46 (1), 190–224. https://doi.org/10.1080/02103702.2022.2133400?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26medium%3Darticle

Li, F., Cheng, L., Wang, X., Shen, L., Ma, Y. & Atiquil Islam, A. Y. M. (2025). The causal relationship between digital literacy and students' academic achievement: a meta-analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12 (1), <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04399-6>

Li, J. & Qi, Y. (2025). Arts education and its role in enhancing cognitive development: A quantitative study of critical thinking and creativity in higher education. *Cognitive Development*, 74 (13), 101544. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2025.101544>

Marshall, J. (2006). Substantive art integration = Exemplary art education. *Art Education*, 59 (6), 17–24.

https://doi.org/10.1080/00043125.2006.11651615?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle

Минић, В. и Јовановић, М. (2020). Интегративна настава у савременој основној школи. *Бастина*, 30 (50), 373–385. <https://doi.org/10.5937/bastina30-25930>

Newell, W. H. (2001). A theory of interdisciplinary studies. *Issues in Integrative Studies*, 19, 1–25.

Nelken, M. (2004). Setting the table. *School Arts*, 103 (5), 25.

Noddings, N (2005). *The Challenge to Care in Schools*. New York, NY: Teachers College Press.

Oreck, B. (2006). Artistic choices: A study of teachers who use the arts in the classroom. *International Journal of Education & the Arts*, 7 (8), 1–27.

Олајош, А. Н. (2016). Могућности примене корелацијско-интеграцијског методичког система у разредној настави. (Докторска дисертација). Нови Сад: Филозофски факултет.

Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.

Piaget, J. (1964). Development and learning. *Journal of Research in Science Teaching*, 2(3), 176–186.

Phenix, P. H. (1964). *Realms of meaning: A philosophy of the curriculum for general education*. New York: McGraw-Hill.

Parsons, M. J. (1987). *How we understand art: A cognitive developmental account of aesthetic experience*. Cambridge: Cambridge University Press.

Perkins, D. N. (1992). *Smart schools: From training memories to educating minds*. New York: Free Press.

Parsons, M. (2004). Art and Integrated Curriculum. In E. W. Eisner & M. Day (Eds.), *Handbook of Research and Policy in Art Education* (pp. 775–794). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Peppler, K. (2010). Media Arts: Arts Education for a Digital Age. *Teachers College Record*, 112 (8), 2118–2153. https://doi.org/10.1177/016146811011200806?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle

Pool, J., Dittrich, C., & Pool, K. (2011). Arts integration in teacher preparation: Teaching the teachers. *Journal for Learning through the Arts*, 7 (1), 1–13.

Павловић, М. (2013). Ликовно дело као дидактички медиј у настави ликовне културе. *Иновације у настави*, 26 (3), 94–103.

Павловић, М. (2014). Позитивни ефекти учења помоћу ликовног дела. *Иновације у настави*, 27 (4), 55–62.

Павловић, М. (2015). *Улога ликовног дела у васпитању и образовању деце предшколског и основношколског узраста* (Докторска дисертација). Београд: Учитељски факултет.

Павловић, М. (2024). Ликовна култура и други наставни предмети – значај интеграције садржаја у млађим разредима основне школе. У: Ј. Стаматовић (ур.), *Дете, култура, образовање*, 301–312. Ужице: Педагошки факултет. <https://doi.org/10.46793/DKO24.20MP>

Rousseau, J.-J. (1762). *Émile, or On education*. Amsterdam: Jean Néaulme.

Robinson, K. (2012). *Out of our minds: Learning to be creative* (2nd ed.). Oxford, UK: Capstone Publishing.

Russell-Bowie, D. (2012). Developing Preservice Primary Teachers' Confidence and Competence in Arts Education using Principles of Authentic Learning. *Australian Journal of Teacher Education*, 37 (1), 60–74. <https://doi.org/10.14221/ajte.2012v37n1.2>

Robelen, E. (2012). A+ schools infusing the arts, Other principles into study. *Education Week*, 32 (13), 10.

Ристановић, Д., Радовић, Б. и Марковић, М. (2025). Изазови у припремању и реализацији пројектне наставе – искуства наставника. *Иновације у настави*, 38 (2), 37–51. <https://doi.org/10.5937/inovacije2502037R>

- Smuts, J. C. (1926). *Holism and evolution*. London: Macmillan.
- Schwab, J. J. (1973). The practical 3: Translation into curriculum. *School Review*, 81 (4), 501–522.
- Sternberg, R. J. (1988). *The triarchic mind*. New York, NY: Viking.
- Shoemaker, B. (1989). Integrative education: A curriculum for the twenty-first century. *OSSC Bulletin*, 33 (2).
- Smith, R. A. (1989). *Discipline-based Art Education: Origins, Meaning, and Development*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Stokrocki, M. (2005). Models of Integration in Elementary And Secondary Schools: A Short History. *The National Art Education Association*, 0, 6–16.
- Спремич, А. (2007): Интегративна настава, *Образовна технологија*, (1-2), 74–80.
- Strickland, P. (2008). *Teachers arts education: Integrating arts in the classroom* (Doctoral Dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 1468720).
- Smilan, C. & Miraglia, M. (2009). Art Teachers As Leaders of Authentic Art Integration. *Art Education*, 62 (6), 39–45.
- Stojković, B. i Dragičević Šešić, M. (2011). *KULTURA – menadžment, animacija, marketing (VI izdanje)*. Beograd: Clio.
- Sawyer, R. K. (2011). *Explaining creativity: The science of human innovation*. New York, NY: Oxford University Press.
- Sahlberg, P. (2013). *Finnish lessons 2.0: What can the world learn from educational change in Finland?*. New York: Teachers College Press.
- Serafini, F. (2014). *Reading the Visual: An Introduction to Teaching Multimodal Literacy*. New York, NY: Teachers College Press.

Saraniero, P., Goldberg, M. R. & Hall, B. (2014). Unlocking My Creativity: Teacher Learning in Arts Integration Professional Development. *Journal for Learning Through the Arts*, 10 (1), 2–22.

Selwyn, N. (2017). *Education and Technology: Key Issues and Debates*. (2nd ed). London: Bloomsbury Academic.

Thorndike, E. L. (1922). *The psychology of arithmetic*. New York, NY: Macmillan.

Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. New York: Harcourt Brace & World.

Thompson, C. M. (1997). „Teaching Art in Elementary Schools: Shared Responsibilities and Distinctive Roles“. *Arts Education Policy Review*, 99 (2), 15–21.

Tabereaux, C. B. (2002). *An investigation of artsinfused schools in Mississippi: The Whole Schools Initiative*. (Doctoral Dissertation), Mississippi State University.

Tavin, K. M. (2003). Wrestling with angels, searching for ghosts: Toward a critical pedagogy of visual culture. *Studies in Art Education*, 44 (3), 197–213. <https://doi.org/10.2307/1321009>

Tress, G., Tress, B. & Fry, G. (2004). Clarifying integrative research concepts in landscape ecology. *Landscape Ecology*. 20, 479–493. https://doi.org/10.1007/s10980-004-3290-4?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle

Taylor, A. (2009). *Linking Architecture and Education: Sustainable Design for Learning Environments*. Albuquerque: University of New Mexico Press.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Tijnagel-Schoenaker, B. (2018). The Reggio Emilia Approach... The Hundred Languages. *Prima Educatione*, 1, 139. <https://doi.org/10.17951/pe.2017.1.139>

Trust, T., & Whalen, J. (2021). Emergency remote teaching with technology during the COVID-19 pandemic: using the whole teacher lens to examine educator’s experiences and

insights. *Educational Media International*, 58 (2), 145–160.
https://doi.org/10.1080/09523987.2021.1930479?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle

Taddeo, G. (2021). Art and Creativity for Disadvantaged Students: Data and Reflections from the Italian National Plan of Arts. *International Journal of Sociology of Education*, 13 (3), 67–87.

Froebel, F. (1887). *The Education of Man*. New York, NY: D. Appleton and Company.

Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Herder and Herder.

Feldman, E. B. (1973). *Becoming Human Through Art: Aesthetic Experience in the School*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

Fogarty, R. (1991). *How to Integrate the Curricula*. Palatine, IL: IRI/Skylight Publishing.

Fisher, R. (2005). *Teaching children to think*. Cheltenham: Nelson Thornes.

Freedman, K. (2003). *Teaching Visual Culture: Curriculum, Aesthetics, and the Social Life of Art*. New York: Teachers College Press.

Herbart, J. F. (1895). *Outlines of Educational Doctrine*. New York, NY: Macmillan.

Hirst, P. H. (1974). *Knowledge and the curriculum: A collection of philosophical papers*. London: Routledge & Kegan Paul.

Humphreys, A., Post, T. & Ellis, A. (1981). *Interdisciplinary Methods: A Thematic Approach*. Santa Monica, CA: Goodyear Publishing Company.

Harter, S. (1981). A new self-report scale of intrinsic versus extrinsic orientation in the classroom. *Developmental Psychology*, 17 (3), 300–312. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.17.3.300>

Hooks, B. (1994). *Teaching to transgress: Education as the practice of freedom*. New York, NY: Routledge.

Hetland, L., & Winner, E. (2004). Cognitive transfer from arts education to non-arts outcomes: Research evidence and policy implications. У E. Eisner & M. Day (Ur.), *Handbook of research and policy in art education* (pp. 135–161). Lawrence Erlbaum Associates.

Hetland, L., Winner, E., Veenema, S. & Sheridan, K. M. (2007). *Studio Thinking: The Real Benefits of Arts Education*. New York: Teachers College Press.

Hattie, J. (2008). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. New York: Routledge.

Хаџи-Јованчић, Н. (2009). *Визуелне уметности за младе – од идеје до дела*. Београд: Klett.

Heilig, J. V., Cole, H., & Aguilar, A. (2010). From Dewey to No Child Left Behind: The Evolution and Devolution of Public Arts Education. *Arts Education Policy Review*, 111 (4), 136–145. <https://doi.org/10.1080/10632913.2010.490776>

Holm, G. (2011). *Arts-Based Research*. London: Routledge.

Хаџи-Јованчић, Н. (2012). *Уметност у општем образовању: Функције и приступ настави*. Београд: Учитељски факултет и Klett.

Hardiman, M., Rinne, L. F., & Yarmolinskaya, J. (2014). The Effects of Arts Integration on Long-Term Retention of Academic Content. *Mind Brain and Education*, 8 (3), 142–148. https://doi.org/10.1111/mbe.12053?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26medium%3Darticle

Halverson, E., & Peppler, K. (2018). The maker movement and learning. In R. Sawyer (Ed.), *International handbook of the learning sciences* (1st ed). London: Routledge.

Henriksen, D., Mehta, R., & Mehta, S. (2019). Design Thinking Gives STEAM to Teaching: A Framework That Breaks Disciplinary Boundaries. *STEAM Education: Theory and Practice*, 54–78. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04003-1_4

Comenius, J. A. (1657). *Didactica magna*. Amsterdam: Ex officina Elseviriana.

Case, R. (1991). The anatomy of curricular integration. *Canadian Journal of Education*, 16 (2), 215–224. <https://doi.org/10.2307/1494974>

Cuban, L. (2001). *Oversold and Underused: Computers in the Classroom*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Catterall, J. S. And Peppler, K. A. (2007). „Learning in the Visual Arts and the Worldviews of Young Children“. *Cambridge Journal of Education*, 37 (4), 543–560.

Costantino, T. (2007). Articulating Aesthetic Understanding Through Art Making. *International Journal of Education & the Arts*, 8 (1).

Chung, S. K. (2007). Art Education Technology: Digital Storytelling. *Art Education*, 60 (2), 17–22.

Cope, B., & Kalantzis, M. (2015). *A pedagogy of multiliteracies: Learning by design*. New York: Palgrave Macmillan.

Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2020). *What is SEL?* Chicago, IL: CASEL.

Christensen, A., Cardillo, E. & Chatterjee, A. (2025). Can art promote understanding? A review of the psychology and neuroscience of aesthetic cognitivism. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 19 (1), 1–13. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/aca0000541>

Chen, Y. & Mohammed, L. A. (2024). Exploring The Impact of Teacher Professional Development on Teachers' Performance: A Literature Review Study. *International Journal of Religion*, 5 (11), 5034–5042. <https://doi.org/10.61707/cxa24m02>

Quigley, C., Herro, D. & Jamil, F. M. (2017). Developing a Conceptual Model of STEAM Teaching Practices. *School Science and Mathematics*, 117 (1–2), 1–12. https://doi.org/10.1111/ssm.12201?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26medium%3Darticle

Wideen, M., Mayer-Smith, J. & Moon, B. (1998). A Critical Analysis of the Research on Learning to Teach: Making the Case for an Ecological Perspective on Inquiry. *Review of Educational Research*, 68 (2), 130–178. <https://doi.org/10.2307/1170752>

Wells, G. (1999). *Dialogic Inquiry Toward a Sociocultural Practice and Theory of Education*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511605895>

Werner, L. R., Freeman, C. (2001). *Arts for Academic Achievement: Arts Integration - A Vehicle for Changing Teacher Practice*. WA, Seattle: Center for Applied Research and Educational Improvement.

Wiggins, G., & McTighe, J. (2005). *Understanding by Design (Expanded 2nd ed.)*. Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.

Winner, E., & Hetland, L. (2007). *Art for our Sake: School Arts Classes Matter More Than Ever, But Not for the Reasons You Think*. Boston, MA: Arts Education Partnership.
https://doi.org/10.3200/AEPR.109.5.29-32?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26utm_medium%3Darticle

Weintraub, L. (2012). *To Life! Eco-Art in Pursuit of a Sustainable Planet*. CA: University of California Press.

Weisberg, L., Barrett, J., Israel, M. & Miller, D. (2024). A review of arts integration in K-12 CS education: gathering STEAM for inclusive learning. *Computer Science Education*, 35 (3), 1–30.
https://doi.org/10.1080/08993408.2024.2359854?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26medium%3Darticle

Wang, X. F., Guan, J. Q., Xu, J. W., & Hwang, G. J. (2025). An Analysis of Socially Shared Regulation and Performance on Co-Creation Tasks in the Metaverse. *Journal of Computer Assisted Learning*, 41 (3).
https://doi.org/10.1111/jcal.70032?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate.net%26medium%3Darticle

Yakman, G. (2008). STEAM education: An overview of creating a model of integrative education. *Pupil's Attitudes toward Technology*, 1 (1), 1–10.

Биографија (Прилог 2)

Милица Јованов рођена је 1997. године у Вршцу. Основну школу „Жарко Зрењанин” завршила је у Избишту, а средњу стручну школу ШЦ „Никола Тесла” (смер – финансијски техничар) у Вршцу. На Учитељском факултету Универзитета у Београду (сада: Факултет за образовање учитеља и васпитача) завршила је основне академске студије, као и мастер академске студије 2021. године, одбранивши рад на тему „Облици наставног рада – предности и ограничења” (научна област: Педагогија, ужа научна област: Дидактика; просечна оцена 9.83). Године 2021. уписала је докторске академске студије Факултета за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду (студијски програм: Методика наставе ликовне културе).

Од 2020. до 2022. године обављала је послове наставника разредне наставе у: ОШ „Ђура Јакшић” у Павлишу, ОШ „Вук Караџић” у Вршцу, ОШ „Јован Стерија Поповић” у Вршцу, ОШ „Жарко Зрењанин” у Избишту, ОШ „Бранко Радичевић” у Уљми и наставника предметне наставе у ОШ „Ђура Јакшић” у Павлишу и ОШ „Јован Стерија Поповић” у Вршцу. Од 2022. до 2024. била је запослена у ОШ „Бранко Радичевић” у Уљми на радном месту библиотекарке школе. У звање асистенткиње у пољу друштвено-хуманистичких наука, у ужој стручној области: Педагошке науке, на Високој струковној васпитачкој и медицинској школи у Вршцу (Висока школа), изабрана је октобра 2024. године. Ангажована је на предметима: Дидактичка средства у вртићу, Методика васпитно-образовног рада, Педагошка документација и Хоризонтална размена у вртићу.

Библиографија (Прилог 3)

- Jovanov, M. (2024). Prednosti i ograničenja kao faktor primene nastavnih oblika. *Research in Pedagogy*, 14 (1), 134–146.
- Jovanov, M. (2024). Integracija likovnih umetnosti kao jedan od potencijalnih puteva ka uspehu darovitih. U: Gojkov, G. i Prtljaga, S. (ured.) (2024), *Zbornik rezimea sa Međunarodnog naučnog skupa „Faktori neuspeha darovitih: kako ih prevazići?”/30. okrugli sto o darovitima*, (str. 56–58), Vršac: Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu.
- Jovanov, M. (2025). Integracija vizuelnih umetnosti sa ciljem potencijalnog prevladavanja ograničenja primene veštačke inteligencije u podsticanju darovitih. U: Gojkov, G. i Prtljaga, S. (ured.) (2024), *Zbornik rezimea sa Međunarodnog naučnog skupa „DAROVITI I VEŠTAČKA INTELIGENCIJA: izazovi i ograničenja u podsticanju izvrsnosti darovitih”/31. okrugli sto o darovitima*, (str. 51–53), Vršac: Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu.
- Jovanov, M. (2025). Prostorna celina za vizuelne umetnosti i učenje. *Research in Pedagogy*, 15 (1), 192–205. <https://doi.org/10.5937/IstrPed2501192J>
- Jovanov, M. (2025). Osposobljenost polaznika inicijalnog obrazovanja učitelja za integraciju vizuelnih umetnosti u nastavi. *Pedagoška stvarnost*, 71 (2), 181–191. <https://doi.org/10.19090/ps.2025.2.181-191>

**Изјава да предложеној тему кандидат није пријављивао на другој високошколској
установи у земљи или иностранству (Прилог 4)**

Име и презиме кандидата: Милица Јованов

Број индекса: 2021/3003

Својим потписом гарантујем да предложена тема, под називом: „Интеграција
визуелних уметности и других образовних области у првом циклусу основног
образовања и васпитања”

- ☐ није пријављена на другој високошколској установи у земљи или иностранству,
- ☐ да је резултат сопственог истраживачког рада, као и
- ☐ да нисам кршила ауторска права и користила интелектуалну својину других лица.

У Београду, 17. 6. 2026. године

Потпис кандидата

Сагласност Етичке комисије (Прилог 5)

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF EDUCATION

Број: 35/12
Датум: 10. 6. 2026.

Краљице Наталије 43, 11000 Београд

Тел: 011/ 3615-225, 2686-787

E-mail: dekanat@uf.bg.ac.rs

www.uf.bg.ac.rs

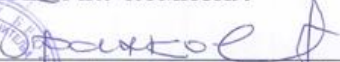
На основу члана 37. Кодекса професионалне етике Универзитета у Београду („Гласник Универзитета у Београду“, бр. 193/16 и 229/21), а у вези са чл. 2. и 9. Кодекса и на основу Молбе Милице Јовановић за добијање сагласности Етичке комисије од 8. 6. 2026. године, Етичка комисија Факултета за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду, на седници од 8. 6. 2026. године издаје следећу

САГЛАСНОСТ

ИЗДАЈЕ СЕ САГЛАСНОСТ на реализацију истраживања за потребе научног рада на тему „Интеграција визуелних уметности и других образовних области у првом циклусу основног образовања и васпитања“, чији је аутор Милица Јованов.

Етичка комисија је утврдила да су дата неопходна уверења и приложени докази да ће наведено истраживање бити реализовано уз поштовање свих етичких норми и стандарда те да ће наведено истраживање бити спроведено у складу са нормама дефинисаним Кодексом професионалне етике Универзитета у Београду.

ЗА ЕТИЧКУ КОМИСИЈУ

Председник, проф. др Драган Бранковић

Одлуку доставити:

- подносиоцу молбе
- за архиву